

Relacyjne Bazy Danych

Andrzej M. Borzyszkowski
PJATK/ Gdańsk

materiały dostępne elektronicznie
<http://szuflandia.pjwstk.edu.pl/~amb>

© Andrzej M. Borzyszkowski

Relacyjne Bazy Danych

Dwie metodologie

- Relacyjna baza danych:
  - dane przechowywane w tabelach
  - w tabeli klucz główny plus inne atrybuty
- Diagramy encji i związków
  - encje odpowiadają realnym bytom, które modelujemy
  - naturalny podział na tabele
  - techniczne szczegóły: tabele dla związków wieloznacznych
- Inne podejście: normalizacja
  - zaczynamy od jednej tabeli dla wszystkich danych
    - tzn. integracja danych
  - wydzielamy tabele dla fragmentów danych

© Andrzej M. Borzyszkowski

Relacyjne Bazy Danych

3

Projekt bazy danych – normalizacja

© Andrzej M. Borzyszkowski

Relacyjne Bazy Danych

2

Formalne zasady projektowe

- Diagramy związków i encji
  - jedynie intuicyjny podział danych na tabele
  - jasna semantyka atrybutów i łączenia zestawów atrybutów w tabele
- Normalizacja
  - precyzyjna definicja warunków koniecznych/pożądanych
  - identyfikacja anomalii
  - pojęcie determinowania (atrybutów przez inne atrybuty)
  - warunki na możliwość/konieczność podziału danych pomiędzy tabelami

© Andrzej M. Borzyszkowski

Relacyjne Bazy Danych

4

Pierwsza postać normalna

- 1 postać normalna: komórki tabeli są atomowymi wartościami
  - atrybut wielowartościowy zostaje zamieniony na powtórzenie krotek
  - atrybut złożony zostaje zamieniony na kilka atrybutów
- Przykład: w relacji (Klient join Zamowienie join Pozycja join Towar) [klient.nr, nazwisko, zamowienie.nr, koszt, towar.nr, opis, ilość]
  - atrybuty towar.nr i opis odpowiadają jednemu towarowi
  - w jednym zamówieniu może być wiele towarów, w tabeli będą powtórzenia wierszy
  - uwaga: jeśli krotność powtórzeń atrybutu wielokrotnego jest ograniczona i niewielka, można proponować kilka odrębnych atrybutów (np. pierwsze i drugie imię), dopuszczając wartość NULL

© Andrzej M. Borzyszkowski

Relacyjne Bazy Danych

5

Anomalia wstawiania

- Chcemy wprowadzić do systemu nowego klienta
  - nie ma tej możliwości bez jednoczesnego zamówienia
  - a jeśli z zamówieniem, to może dojść do wstawienia niedokładnej kopii istniejącego towaru
  - a jeśli dopuszczamy wartości NULL dla danych o zamówieniu i towarze, to konieczność ta zniknie po dalszych wstawieniach
- Teraz wprowadzamy nowy towar
  - znowu wymaga to istnienia klienta i zamówienia
  - a jeśli dopuścimy możliwość NULL dla tych danych, to nie będzie w ogóle klucza głównego
  - będzie możliwość wstawienia całkowicie pustej krotki

© Andrzej M. Borzyszkowski

Relacyjne Bazy Danych

7

Tabela w 1NF

- Fragment ogólnej tabeli:

K_nr	nazwisko	Z_nr	koszt	T_nr	opis	ilosc
3	Szczęsna	1	2,99	4	Linux CD	1
3	Szczęsna	1	2,99	7	wentylator	5
3	Szczęsna	12	0,99	19	zegarek	1
4	Łukowski	9	6,99	7	wentylator	5
4	Łukowski	10	0,99	7	wentylator	1
8	Kotak	2	0	4	Linux CD	2
8	Kotak	5	0	3	kostka Rubika	4
13	Soroczyński	8	5,99	13	nożyczki	3

- Trzy anomalie przy zmianie zawartości tabeli: wstawianiu, usuwaniu, aktualizacji

© Andrzej M. Borzyszkowski

Relacyjne Bazy Danych

6

Anomalie usuwania i aktualizacji

- Anomalia usuwania
  - usuwamy dane o nożyczkach – zniknie informacja o Soroczyńskim
  - usuwamy dane o Kotak – zniknie informacja o kostce Rubika
  - rozwiązaniem może być wstawianie NULL przy usuwaniu ostatniej krotki
  - dopuszcza to możliwość krotki całej równej NULL
- Anomalia aktualizacji
  - poprawiamy literówkę w nazwisku „Szcęsna”
  - albo zmieniamy miejsce jej zamieszkania
  - może się okazać, że nie wszystkie wystąpienia zostaną zaktualizowane

© Andrzej M. Borzyszkowski

Relacyjne Bazy Danych

8

Zależności atrybutów

- Pojęcie funkcyjnej zależności (determinowania)
  - X funkcyjnie determinuje Y (oznaczenie $X \rightarrow Y$): wszystkie krotki o pewnych wartościach atrybutów X mają te same wartości atrybutów Y
  - w szczególności: klucz funkcyjnie determinuje wszystkie pozostałe atrybuty
  - np. numer indeksu studenta identyfikuje studenta
  - imię i nazwisko nie identyfikuje studenta
  - ale samo imię determinuje płeć
  - a kod pocztowy determinuje województwo/powiat/gminę?
- Redundancja
  - gdy w relacji R występuje zależność funkcyjna $X \rightarrow Y$ oraz X nie jest kluczem kandydującym

© Andrzej M. Borzyszkowski
Relacyjne Bazy Danych

10

Zależności funkcyjne wynikowe

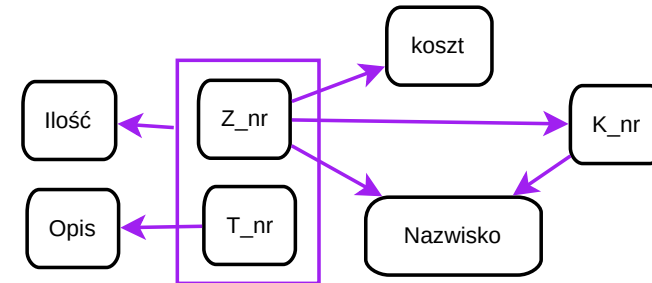
- Pewne zależności funkcyjne powodują zachodzenie innych zależności
  - można formalnie wywnioskować te zależności pochodne
- Reguły wnioskowania dla zależności funkcyjnych (Armstrong)
  - zwrotność: $X \rightarrow X$
  - uzupełnienie: $X \rightarrow Y$ pociąga $XZ \rightarrow Y$
  - rzut: $X \rightarrow YZ$ pociąga $X \rightarrow Y$
  - suma: $X \rightarrow Y$ oraz $X \rightarrow Z$ pociąga $X \rightarrow YZ$
  - przechodniość: $X \rightarrow Y$ oraz $Y \rightarrow Z$ pociąga $X \rightarrow Z$
- Zależności trywialne i nietrywialne
  - zawsze $X \twoheadrightarrow Y$ pociąga $X \rightarrow Y$
  - inne zależności trzeba postulować

© Andrzej M. Borzyszkowski
Relacyjne Bazy Danych

12

Redundancja, przykład

- Relacja (Klient join Zamowienie join Pozycja join Towar)
[klient.nr, nazwisko, zamowienie.nr, koszt, towar.nr, opis, ilość] spełnia zależności:

- niektóre ze strzałek wychodzą z podzbioru klucza
- inne wychodzą z innych (zbiorów) atrybutów
- Redundancja
  - niepotrzebnie powtarzamy nazwisko klienta dla różnych towarów z tego samego zamówienie
  - nie można zapisać nazwiska klienta, który nie zamówił żadnego towaru

© Andrzej M. Borzyszkowski
Relacyjne Bazy Danych

11

Rozkład odwracalny (bezstratny)

- Relacje $R_1, \dots, R_n$ nazywamy rozkładem odwracalnym relacji R wtedy i tylko wtedy, gdy złączenie naturalne relacji $R_1, \dots, R_n$ jest równe wyjściowej relacji R
  - uwaga: oczywiście relacje $R_1, \dots, R_n$ są wówczas rzutami relacji R
  - oraz w sumie obejmują wszystkie atrybuty relacji R
  - prawo zachowania atrybutów
- Założenie: R_1 i R_2 są rzutami pewnej relacji R oraz obejmują wszystkie atrybuty R
  - oczywiście złączenie naturalne R_1 i R_2 będzie zawierać R
    - dłaczego?
  - pytanie: jakie warunki gwarantują, że złączenie naturalne R_1 i R_2 będzie równe dokładnie wyjściowej relacji R?

© Andrzej M. Borzyszkowski
Relacyjne Bazy Danych

13

Rozkłady, przykład

- Fragment tabeli klient
[nr, nazwisko, miasto]

nr	nazwisko	miasto
3	Szczęsna	Gdynia
4	Łukowski	Gdynia

- rozkłady odwracalne
(bez utraty informacji)

nr	nazwisko	nr	miasto
3	Szczęsna	3	Gdynia
4	Łukowski	4	Gdynia

- rozkład nieodwracalny
(z utratą informacji)

nr	miasto	nr	miasto
3	Gdynia	3	Gdynia
4	Gdynia	4	Gdynia

nr	nazwisko	nr	miasto
3	Szczęsna	3	Gdynia
4	Łukowski	4	Gdynia

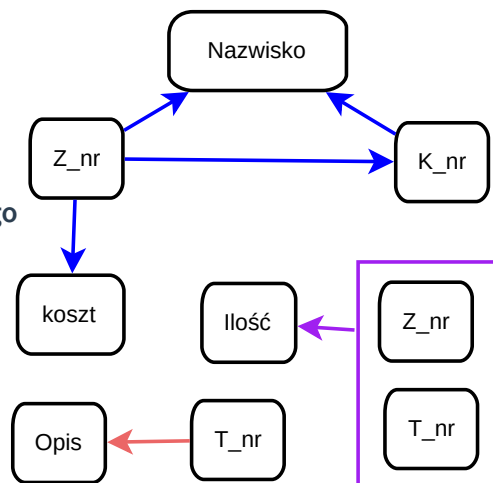
© Andrzej M. Borzyszkowski

Relacyjne Bazy Danych

15

Druga postać normalna

- Relacja R jest w drugiej postaci normalnej wtedy i tylko wtedy, gdy jest w 1NF i wszystkie atrybuty nienależące do klucza zależą od całego klucza, a nie od jego części

© Andrzej M. Borzyszkowski

Relacyjne Bazy Danych

17

Rozkład odwracalny, tw. Heatha

- Tw. Heatha: Niech R będzie relacją, zaś A, B i C zbiorami atrybutów. Jeżeli R spełnia zależność funkcyjną $A \rightarrow B$, wówczas relacja R jest równa złączeniu naturalnemu swoich rzutów na $\{A, B\}$ i $\{A, C\}$
- Twierdzenie jest prawdziwe gdy $A \rightarrow C$
  - wówczas A zawiera klucz relacji R
  - rozkład jest niepotrzebny, prowadzi do związku 1-1, relacje mogły być scalone
- oraz gdy $A \nrightarrow C$, wówczas w R występowała redundancja
  - rozkład jest uzasadniony
- $\{NR\} \rightarrow \{MIASTO\}$ oraz $\{NR\} \rightarrow \{NAZWISKO\}$
  - rozkład niepotrzebny, NR jest kluczem w relacji scalonej
- $\{MIASTO\} \nrightarrow \{NR\}$ oraz $\{MIASTO\} \nrightarrow \{NAZWISKO\}$
  - rozkład nieodwracalny

© Andrzej M. Borzyszkowski

Relacyjne Bazy Danych

16

Druga postać normalna, c.d.

- Anomalia aktualizacji
  - dane o towarach występują tylko jeden raz
  - nie ma problemu z nieprawidłową aktualizacją
  - dane klienta z wieloma zamówieniami nadal są powtarzane
- Anomalia usuwania
  - dane o kliencie związane są z jakimś zamówieniem
  - anomalia usuwania nadal jest obecna
- Anomalia wstawiania
  - analogicznie do anomalii usuwania – obecna

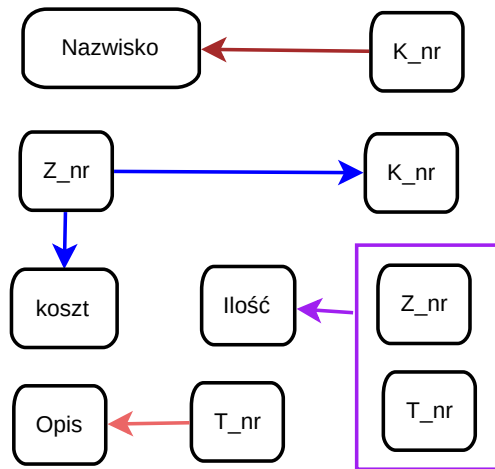
© Andrzej M. Borzyszkowski

Relacyjne Bazy Danych

18

Trzecia postać normalna

- Relacja R jest w trzeciej postaci normalnej wtedy i tylko wtedy, gdy jest w 2NF i wszystkie atrybuty nienależące do klucza zależą bezpośrednio od klucza
  - innymi słowy: krotka składa się z klucza głównego i pewnej liczby atrybutów niezależnych; atrybuty te można aktualizować niezależnie od siebie

© Andrzej M. Borzyszkowski
Relacyjne Bazy Danych

19

Postaci normalne, druga i trzecia

- Każdy projekt można doprowadzić do 3 postaci normalnej
  - i powinno się doprowadzić
- W zaawansowanych zastosowaniach są powody by robić inaczej
  - kopiowanie danych, by ułatwić dostęp
  - utrzymywanie danych zbiorczych (też pewien sposób kopiowania)
  - są narzędzia by uniknąć anomalii (procedury wyzwalane, reguły Postgresa)

© Andrzej M. Borzyszkowski
Relacyjne Bazy Danych

21

Trzecia postać normalna, c.d.

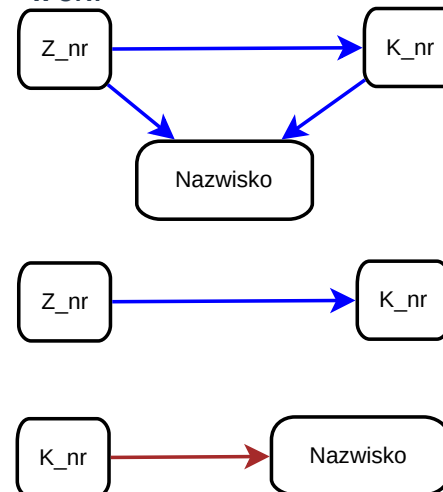
- Anomalia aktualizacji
  - dane o klientach występują tylko jeden raz
  - nie ma problemu z nieprawidłową aktualizacją
- Anomalia usuwania
  - dane o kliencie są niezależne od zamówień, można usunąć zamówienia pozostawiając dane klienta
- Anomalia wstawiania
  - również nie ma przeszkód w niezależnym wstawianiu danych o klientach czy towarach

© Andrzej M. Borzyszkowski
Relacyjne Bazy Danych

20

Trzecia postać normalna – 3NF, przykład

- [Z.nr, K.nr, nazwisko] nie jest w 3NF, ma rozkład ma dwie relacje w 3NF

z_nr	k_nr	nazwisko
12	3	Szczęsna
9	4	Łukowski

z_nr	k_nr
12	3
9	4

k_nr	nazwisko
3	Szczęsna
4	Łukowski

© Andrzej M. Borzyszkowski
Relacyjne Bazy Danych

22

Trzecia postać normalna – kontrprzykład

- [Z.nr,K.nr,nazwisko] ma też inny rozkład na dwie relacje w 3NF:

z_nr	k_nr
12	3
9	4

z_nr	nazwisko
12	Szczęsna
9	Łukowski

- każda relacja [Z.nr,K.nr,nazwisko] jest złożeniem swoich rzutów

© Andrzej M. Borzyszkowski
Relacyjne Bazy Danych

23

Normalizacja

- Rozkład do 2NF

$R(A, B, C, D)$

PRIMARY KEY (A, B)

$A \rightarrow D$

rozkładamy następująco:

$R_1(A, D)$

PRIMARY KEY (A)

$R_2(A, B, C)$

PRIMARY KEY (A, B)

FOREIGN KEY (A)

REFERENCES R1

- Rozkład do 3NF

$R(A, B, C, D)$

PRIMARY KEY (A)

$C \rightarrow D$

rozkładamy następująco:

$R_1(C, D)$

PRIMARY KEY (C)

$R_2(A, B, C)$

PRIMARY KEY (A)

FOREIGN KEY (C)

REFERENCES R1

© Andrzej M. Borzyszkowski
Relacyjne Bazy Danych

25

Trzecia postać normalna – kontrprzykład

- Nie jest to pożyteczny rozkład

- nie każde złożenie relacji [Z.nr,K.nr] oraz [Z.nr,nazwisko] spełnia zależność funkcyjną $K.nr \rightarrow \text{nazwisko}$

z_nr	k_nr
10	4
9	4

z_nr	nazwisko
10	Szczęsna
9	Łukowski

- Każdy projekt można doprowadzić do 3 postaci normalnej bez utraty zależności

z_nr	k_nr	nazwisko
10	4	Szczęsna
9	4	Łukowski

© Andrzej M. Borzyszkowski
Relacyjne Bazy Danych

24

Normalizacja – przykład konkretny

- Rozkład do 2NF

$R(t\_nr, z\_nr, \text{ilość}, \text{opis})$

PRIMARY KEY (t_nr, z_nr)

$t\_nr \rightarrow \text{opis}$

rozkładamy następująco:

towar (t_nr, opis)

PRIMARY KEY (t_nr)

pozycja (t_nr, z_nr, ilość)

PRIMARY KEY (t_nr, z_nr)

FOREIGN KEY (t_nr)

REFERENCES towar

- Rozkład do 3NF

$R(z\_nr, \text{data}, k\_nr, \text{nazwisko})$

PRIMARY KEY (z_nr)

$k\_nr \rightarrow \text{nazwisko}$

rozkładamy następująco:

klient (k_nr, nazwisko)

PRIMARY KEY (k_nr)

zamowienie (z_nr, data, k_nr)

PRIMARY KEY (z_nr)

FOREIGN KEY (k_nr)

REFERENCES klient

© Andrzej M. Borzyszkowski
Relacyjne Bazy Danych

26

Postać normalna Boyce'a-Codda – BCNF

- Relacja R jest w postaci normalnej Boyce'a/Codda (BCNF) gdy elementem determinującym każdej nietrywialnej zależności funkcyjnej jest klucz kandydujący
  - tn. relacja R jest w BCNF gdy na diagramie zależności funkcyjnych jedynymi strzałkami wychodzącymi są strzałki wychodzące z kluczy kandydujących
  - dla 3NF nakłada się warunek jedynie dla atrybutów niebędących częścią klucza
- Okazuje się, że nie każdą relację można rozłożyć na relacje w postaci Boyce'a-Codda nie tracąc zależności funkcyjnych
  - ale można zdefiniować procedurę wyzwalaną zapewniającą zachowanie brakującej zależności funkcyjnej

© Andrzej M. Borzyszkowski

Relacyjne Bazy Danych

27

BCNF, próba rozkładu

- Istnieje rozkład odwracalny relacji SZKOŁA na
  - Lektor (LEKTOR, JĘZYK)**
  - PRIMARY KEY (LEKTOR)**
  - Zapis (STUDENT, LEKTOR)**
  - jedyna zależność funkcyjna to $\{ \text{LEKTOR} \} \rightarrow \{ \text{JĘZYK} \}$
  - brakuje zależności $\{ \text{STUDENT, JĘZYK} \} \rightarrow \{ \text{LEKTOR} \}$
  - nie można aktualizować obu relacji i zagwarantować zachowania brakującej zależności funkcyjnej
- Wniosek: nie zawsze jest możliwy rozkład odwracalny na relacje spełniające BCNF z zachowaniem zależności funkcyjnych
  - ale można zdefiniować procedurę wyzwalaną zapewniającą zachowanie brakującej zależności funkcyjnej

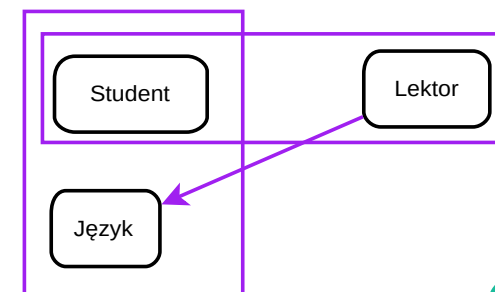
© Andrzej M. Borzyszkowski

Relacyjne Bazy Danych

29

BCNF, (kontr)przykład

- Założmy, że relacja SZKOŁA ma definicję
  - SZKOŁA (STUDENT, JĘZYK, LEKTOR)**
  - UNIQUE (STUDENT, JĘZYK)**
  - UNIQUE (STUDENT, LEKTOR)**
  - założmy dodatkowo, że każdy lektor prowadzi tylko jeden język
  - tn. diagram zależności funkcyjnych wygląda następująco:
- SZKOŁA nie jest w BCNF

© Andrzej M. Borzyszkowski

Relacyjne Bazy Danych

28

Czwarta postać normalna

- Pojęcie determinowania wielowartościowego
  - 1NF wymusza powtórzenia wierszy, gdy wartością atrybutu ma być zbiór wartości atomowych
  - X determinuje Y wielowartościowo:
    - dla każdych dwóch krotek t1 i t2 takich, że t1[X]=t2[X] istnieją krotki t3 i t4 takie, że
      - t3[X]=t4[X]=t1[X]
      - t3[Y]=t1[Y], t4[Y]=t2[Y]
      - dla pozostałych atrybutów Z zachodzi
      - t3[Z]=t2[Z], t4[Z]=t1[Z]
  - oznaczenie: $X \twoheadrightarrow Y$
    - ponieważ Z gra tę samą rolę, można pisać $X \twoheadrightarrow Y|Z$
  - fakt: jeśli $X \rightarrow Y$, to $X \twoheadrightarrow Y$ (dlaczego?)

© Andrzej M. Borzyszkowski

Relacyjne Bazy Danych

30

Czwarta postać normalna, przykład

- Chcemy zapisywać dane o studentach, zapisach na lektoraty i zapisach na fakultety
  - lektoraty i fakultety są niezależne
  - typowa tabelka

	nazwisko	lektorat	fakultet
t1	Szczęsna	angielski	logika
t2	Szczęsna	niemiecki	kryptografia
	Szczęsna	francuski	logika
t3	Szczęsna	angielski	kryptografia
t4	Szczęsna	niemiecki	logika
	Szczęsna	francuski	kryptografia

- każda wartość lektoratu musi być skombinowana z każdą wartością fakultetu

© Andrzej M. Borzyszkowski

Relacyjne Bazy Danych

31

Piąta postać normalna

- Tabela jest w 5NF, jeśli nie jest złączeniem innych tabel
  - praktyczne znaczenie 5NF jest bliskie zera
  - jeśli wiemy z góry, że tabela jest złączeniem, to otrzymujemy radę, by ją potraktować jako złączenie

© Andrzej M. Borzyszkowski

Relacyjne Bazy Danych

33

Czwarta postać normalna, c.d.

- Anomalie
  - wstawianie, usuwanie, aktualizacja:
  - można naruszyć warunek, że każda wartość jest do pary z każdą, można niejednolicie aktualizować wartości
  - w tym przykładzie 3NF i wcześniejsze nie są naruszone
  - bo nie ma w ogóle zależności funkcyjnych
- Rozwiązanie
  - jeśli $X \twoheadrightarrow Y|Z$, gdzie X, Y i Z są rozłącznymi zbiorami atrybutów, to relację $R(X, Y, Z)$ należy podzielić na $R_1(X, Y)$ oraz $R_2(X, Z)$
- Innymi słowy: zależność wielowartościowa (nietrywialna) oznacza, że relacja musi być złączeniem naturalnym dwóch relacji
  - 4NF: nie ma potrzeby podziału na złączenie dwóch relacji

© Andrzej M. Borzyszkowski

Relacyjne Bazy Danych

32

Przykłady, gdy normalizacja nie wystarcza

- Dane zagregowane:
  - jest to pewien rodzaj kopiowania danych
  - zaleca się (w zasadzie) nie zapisywać atrybutów wynikowych
  - teoria normalizacji nie wypowiada się na ten temat
- Determinowanie bezwarunkowe
  - np. pesel determinuje datę urodzenia
  - a więc nie warto w ogóle zapisywać daty urodzenia, gdy zapisuje się pesel
  - teoria normalizacji mówi jedynie o determinowaniu atrybutów zapisanych w tabeli

© Andrzej M. Borzyszkowski

Relacyjne Bazy Danych

34

Przykłady, c.d.

- Tabele słownikowe
  - czasami problem z powtarzalnością ma charakter pragmatyczny
  - np. zapisujemy dane studentów razem z nazwą wydziału, nazwa może być długa, wielokrotne powtarzanie nazwy umożliwia błędy zapisu
  - jeśli zaplanujemy kolumny: album, nazwa, skrót
    - gdzie nazwa i skrót nazwy determinują się wzajemnie,
    - to teoria normalizacji wskaże rozkład z odrębną tabelą [nazwa, skrót_nazwy]
    - ale nie wymusi by kluczem obcym był właśnie skrót nazwy

© Andrzej M. Borzyszkowski

Relacyjne Bazy Danych